

memorii | jurnale

Elizabeth Gilbert (n. 1969 în Waterbury, Connecticut; studii de științe politice la New York University) a devenit celebră odată cu apariția volumului autobiografic *Mănâncă, roagă-te, iubeste* (2006), megabestseller internațional (10 milioane de exemplare publicate în lume, traduceri în 30 de limbi) apărut în românește la Humanitas în 2008 (130 000 de exemplare publicate până la sfârșitul anului 2018), ecranizat în 2010, cu Julia Roberts și Javier Bardem în rolurile principale. Volumul de povestiri *Pelerinii* (1997; Premiul Pushcart și nominalizare pentru Pen/Hemingway Award în 1998), apărut și el în românește (Humanitas, 2010), reprezintă debutul ei literar. Au urmat romanul *Stern Men* (2000; *Războiul homarilor*, Humanitas, 2011), volumul non-fiction *Ultimul bărbat american* (2002; Humanitas, 2009), finalist în competiția pentru două premii importante – National Book Award și National Book Critics Award –, volumul autobiografic deja menționat și continuarea lui, cartea de față, cu titlul original *Committed. A Skeptic Makes Peace with Marriage*, devenită curând best-seller în Statele Unite.

A fost colaboratoare la diverse publicații, printre care ediția americană a revistei *GQ*, articolele ei primind două nominalizări pentru National Magazine Award. Un articol din 1997, „The Muse of the Coyote Ugly Saloon“, bazat pe experiența autoarei ca angajată într-un bar newyorkez, a stat la baza filmului *Coyote Ugly*. În 2008, revista *Time* a inclus-o în topul celor mai influenți 100 de oameni din lume.

ELIZABETH
GILBERT

Și am spus

da

O poveste de iubire

Traducere din engleză de
ALEXANDRA BACIU

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Para J.L.N. – o meu coroa

*Nu există ceva mai riscant decât căsătoria.
Dar nu există nimic mai fericit decât o căsnicie fericită.*

Benjamin Disraeli, 1870,
într-o scrisoare de felicitare către fiica Reginei Victoria, Louise,
cu ocazia logodnei acesteia

Cuvânt către cititor

Acum câțiva ani am scris o carte intitulată *Mănâncă, roagă-te, iubește*¹, în care povesteam călătoria făcută de mine în jurul lumii, de una singură, în urma unui divorț dificil. Când am scris acea carte aveam treizeci și ceva de ani, și tot ce s-a întâmplat în jurul ei a reprezentat pentru mine un pas uriaș într-o direcție cu totul nouă. Înainte de *Mănâncă, roagă-te, iubește*, eram cunoscută în cercurile literare (dacă eram cunoscută în vreun fel) drept o femeie care scria cu precădere pentru și despre bărbați. Lucrasem ani întregi ca ziaristă la reviste adresate bărbaților, precum *GQ* și *Spin*, folosind paginile lor pentru a explora masculinitatea din toate unghiurile posibile. La fel și în cazul personajelor din primele mele trei cărți (atât de ficțiune, cât și de non-ficțiune)², care erau toate personalități super-macho: cowboy, pescuitori de homari, vânători, camionagii, șoferi de tir, pădurari...

Pe vremea aceea mi se spunea adesea că scriu ca un bărbat. Ce-i drept, nu știu prea bine ce înseamnă să scrii „ca un bărbat“, dar cred că, de obicei, remarca voia să fie un compliment. Cu siguranță eu așa am luat-o pe atunci. Pentru unul dintre articolele din *GQ* am

---

1. *Eat, Pray, Love* a apărut la Viking Press, parte a grupului Penguin SUA, în 2006. Traducerea românească, aparținând Alexandrei Ghiță – care semnează acum Alexandra Baciuc –, a fost publicată la Humanitas în 2008. (N.ed.)

2. Volumele de ficțiune sunt *Pilgrims* / trad. rom. *Pelerinii*, Houghton Mifflin, 1997 / Humanitas, 2010 și *Stern Men* / trad. rom. *Bărbații de pe punte*, Houghton Mifflin, 2000 / în pregătire la Humanitas; cartea de nonficțiune este biografia *The Last American Man* / trad. rom. *Ultimul bărbat american*, Viking, 2002 / Humanitas, 2009. (N.ed.)

mers atât de departe, încât m-am dat drept bărbat timp de o săptămână. M-am tuns scurt, mi-am turtit sânii, mi-am băgat în pantaloni un prezervativ umplut cu semințe pentru păsări și mi-am lipit un smoc de păr sub buza de jos – încercând astfel să personific și să înțeleg cumva ademenitoarele mistere ale masculinității.

Ar fi cazul să adaug aici și altceva: fixația față de bărbați se extindea și în viața mea privată. Lucru care a generat adesea o mulțime de complicații.

Ba nu – a generat *mereu* o mulțime de complicații.

Prinsă între complicațiile amoroase proprii și obsesiile profesionale, eram atât de absorbită de subiectul masculinității, încât n-am dedicat nici o fărâmbă de timp examinării feminității. Sigur este că n-am petrecut nici măcar o clipă examinându-mi *propria* feminitate. Din acest motiv, dar și din cauza unei indiferențe generale față de propria mea stare de bine, nu m-am familiarizat niciodată cu mine însămi. Așa că, pe la treizeci de ani, când am fost doborâtă de un uriaș val de depresie, nu aveam nici un mijloc de a înțelege sau exprima lucrurile care mi se întâmplau. Primul care a cedat a fost corpul meu, urmat de căsnicie, după care – de-a lungul unei perioade teribile și înspăimântătoare – mi-a cedat și psihicul. Asprimea masculină nu-mi oferea nici o consolare într-o astfel de situație; singura scăpare din labirintul acela emoțional a fost să-mi descopăr eu însămi un drum înăuntrul lui. Divorțată, îndurerată și singură, am lăsat în urmă totul și am pornit într-o călătorie de introspecție care a durat un an, hotărâtă să mă examinez pe mine însămi la fel de amănunțit pe cât o făcusem cândva cu evazivul cowboy american.

După care, pentru că sunt scriitoare, am scris o carte despre toate astea.

După care, pentru că viața este uneori de-a dreptul stranie, acea carte a devenit un super-mega-bestseller internațional, iar eu m-am pomenit deodată – după un deceniu în care scrisesem exclusiv despre bărbați și masculinitate – etichetată drept autoare de *chick-lit*. Nu sunt complet lămurită nici măcar ce anume înseamnă *chick-lit*. Dar sunt destul de sigură că o astfel de caracterizare nu e deloc un compliment.

În orice caz, acum oamenii mă întrebă tot timpul dacă am prevăzut vreodată că avea să se întâmple astfel. Vor să știe dacă, în perioada în care am scris *Mănâncă, roagă-te, iubeste*, am anticipat cumva cât de mare avea să devină într-o bună zi cartea asta. Nu. Mi-ar fi fost absolut imposibil să anticipez ori să plănuiesc o reacție atât de copleșitoare. În perioada în care am scris-o am îndrăznit doar să sper că o să fiu iertată că scriu o carte de memorii. Nu aveam decât o mână de cititori, e adevărat, dar erau cititori fideli, cărora le plăcuse mereu tânăra hotărâtă care scria povestiri tranșante despre bărbați supermasculini care făceau lucruri supermasculine. Nu anticipasem faptul că acei cititori aveau să aprecieze o cronică destul de emoțională, scrisă la persoana întâi, despre o femeie divorțată aflată în căutarea vindecării psiho-spirituale. Dar sperasem că vor avea generozitatea de a înțelege că avusesem nevoie să scriu această carte din motive care mă priveau personal, iar apoi toată lumea va trece peste asta și ne vom vedea de treburile noastre.

Dar lucrurile nu s-au petrecut așa.

(Și, ca să fie clar: nici cartea pe care o țineți acum în mână nu este o povestire tranșantă despre bărbați supermasculini care fac lucruri supermasculine. Să nu se spună că nu ați fost preveniți!)

O altă întrebare pe care oamenii mi-o adresează mereu în ultima vreme este cum anume mi-a schimbat viața *Mănâncă, roagă-te, iubeste*. Îmi este greu să răspund, tocmai pentru că impactul a fost de-a dreptul uriaș. O analogie utilă, din copilăria mea: când eram mică, părinții m-au dus la Muzeul American de Istorie Naturală din New York. Ne aflam în Sala Océanelor. Tata a arătat către tavan, la mulajul în mărime naturală al unei balene albastre, suspendat deasupra capetelor vizitatorilor. Încerca să-mi explice cât de mari erau dimensiunile acelei creaturi gargantuești, însă eu nu reușeam să văd balena. Stăteam chiar sub ea și mă uitam exact la ea, dar nu puteam înțelege balena. Minte mea nu avea nici un mecanism cu ajutorul căruia să înțeleagă ceva atât de mare. Nu reușeam să văd decât tavanul albastru și uimirea de pe chipurile tuturor celorlalți (era clar că acolo se petrecea ceva deosebit!), dar nu reușeam să percep balena propriu-zisă.

La fel mă simt uneori și când vine vorba despre *Mănâncă, roagă-te, iubeste*. Pe traiectoria acelei cărți a existat un punct începând de la care nu am mai reușit să-i asimilez în mod rațional dimensiunile, așa că am renunțat să mai încerc și mi-am concentrat atenția asupra altor proiecte. Grădinaritul m-a ajutat mult; când ai nevoie să vezi lucrurile în perspectivă, nimic nu se compară cu înlăturarea melcilor de pe tulpinile de pătlăgele roșii.

Așa stând lucrurile, trebuie spus că mi-a fost destul de greu să-mi închipui cum aș mai putea vreodată să scriu din nou cu dezinvoltură după acel fenomen. Nu vreau să mă prefac nostalgică după obscuritatea literară, dar înainte îmi scrisesem toate cărțile cu convingerea că aveau să fie citite de foarte puțini oameni. Sigur că, în mare parte, această convingere a fost mereu deprimantă. Însă, dintr-un punct de vedere decisiv, îmi oferea o consolare: dacă m-aș fi făcut de rușine într-un mod atroce, măcar n-aș fi avut prea mulți martori. În orice caz, chestiunea nu mai era academică: aveam dintr-odată milioane de cititori care așteptau următorul meu proiect. Oare cum se poate scrie o carte care să satisfacă milioane de oameni? Nu voiam să devin chiar o codoașă, dar nici nu voiam să-i trec complet cu vederea pe toți acei cititori inteligenți, pătimiși, în majoritate femei – mai ales după toate lucrurile prin care trecuserăm împreună.

Nepreștiind cum să continui, m-am apucat totuși de lucru. Într-un an, am scris o primă variantă completă a cărții pe care o țineți în mână chiar acum – lungă de cinci sute de pagini –, dar, după ce am terminat, mi-am dat seama că ceva nu era în regulă. Vocea nu părea să fie a mea. Vocea nu părea să fie a nimănui. Vocea părea că iese dintr-un megafon, că este prost redată. Am pus deoparte acel manuscris, la care nu aveam să mă mai uit vreodată, și m-am întors în grădină ca să mai sap, să plivesc și să chibzuiesc.

Vreau să clarific aici un lucru: în perioada aceea în care nu reușeam să-mi dau seama cum trebuie să scriu – sau cel puțin nu reușeam să-mi dau seama cum să scriu în mod natural –, nu a fost vorba de o *criză* propriu-zisă. În celelalte privințe, viața era cu adevărat frumoasă, iar eu eram îndeajuns de recunoscătoare pentru satisfacția și succesul câștigate din greu ca să nu fabric cine știe ce calamitate din acel puzzle pe care-l

aveam în față. Pentru că era vorba, într-adevăr, de un puzzle. Începusem chiar să mă întreb dacă nu cumva eram terminată ca scriitoare. A înceta să mai fiu scriitoare nu părea să fie cea mai rea soartă posibilă, dacă asta mi-ar fi fost într-adevăr soarta, dar deocamdată nu puteam spune dacă era așa sau nu. A trebuit să petrec multe ceasuri în grădina cu roșii ca să pot desluși ceva din toate astea.

În final, am descoperit o anume consolare în recunoașterea faptului că nu aș fi putut – nu *pot* – să scriu o carte care să satisfacă milioane de cititori. În orice caz, nu în mod deliberat. Adevărul este că nu știu cum se scrie la cerere un bestseller iubit de public. Dacă aș fi știut cum să scriu la cerere bestselleruri iubite, vă asigur că le-aș fi scris de la bun început, fiindcă asta mi-ar fi făcut viața mai comodă și mai ușoară cu mult timp în urmă. Dar lucrurile nu funcționează așa – sau cel puțin nu pentru scriitori ca mine. Noi nu putem scrie decât cărțile pe care simțim nevoia să le scriem, sau cele pe care suntem în stare să le scriem, cărți cărora trebuie apoi să le dăm drumul în lume, recunoscând că orice urmează să se întâmple cu ele nu mai e treaba noastră.

Așa că, dintr-o mulțime de motive personale, cartea pe care am simțit nevoia s-o scriu în acest moment al vieții mele a fost exact *această* carte – încă un volum autobiografic (cu inserții socio-istorice drept bonus!) despre eforturile mele de a mă împăca în cele din urmă cu complicata instituție a căsătoriei. Subiectul cărții nu s-a aflat niciodată sub semnul întrebării; doar că, multă vreme, mi-a fost greu să-mi gădesc vocea. În final, am descoperit că singura modalitate în care puteam scrie din nou era să limitez drastic – cel puțin în imaginația mea – numărul persoanelor *pentru care scriu*. Așa că am reînceput de la zero. Nu am scris *Și am spus da*, în această versiune, pentru milioane de cititori. În realitate, am scris-o pentru exact douăzeci și șapte de cititoare. Ca să fiu cât mai exactă, numele celor douăzeci și șapte sunt: Maude, Carole, Catherine, Ann, Darcey, Deborah, Susan, Sofie, Cree, Cat, Abby, Linda, Bernadette, Jen, Jana, Sheryl, Rayya, Iva, Erica, Nichelle, Sandy, Anne, Patricia, Tara, Laura, Sarah și Margaret.

Aceste douăzeci și șapte de femei formează micul, dar extrem de importantul meu cerc de prietene, rude și vecine. Vârstele lor

variază de la douăzeci și un pic până la nouăzeci și ceva de ani. Una dintre ele se întâmplă să-mi fie bunică; alta este fiica mea vitregă. Una este cea mai veche prietenă a mea; alta este cea mai nouă prietenă a mea. Una este căsătorită de curând; alta își dorește enorm de mult să se căsătorească; câteva s-au recăsătorit de curând; una este nespuse de recunoscătoare că nu s-a căsătorit niciodată; alta tocmai a încheiat o relație de aproape un deceniu cu o femeie. Șapte dintre ele sunt mame; două (în momentul scrierii acestor rânduri) sunt însărcinate; restul – dintr-o varietate de motive și cu o mare paletă de sentimente însoțitoare – nu au copii. Unele sunt gospodine; altele sunt femei de carieră. Vreo două, spre lauda lor, sunt gospodine și femei de carieră. Cele mai multe sunt albe; câteva sunt negrese; două s-au născut în Orientul Apropiat; una e scandinavă; două sunt australience; una este din America de Sud; alta este *cajun*. Trei sunt credincioase practice; cinci sunt complet neinteresate de orice chestiune legată de divinitate; cele mai multe nu au idei clare privind spiritualitatea; celelalte au reușit cumva, în timp, să-și negocieze propriile înțelegeri cu Dumnezeu. Toate aceste femei au un simț al umorului peste medie. Toate, în anumite momente ale vieții lor, au suferit pierderi sfâșietoare.

De-a lungul anilor, am stat de vorbă cu una sau alta dintre aceste persoane dragi în fața unei cești de ceai sau a unui pahar cu băutură, întrebându-ne despre tot felul de lucruri privind căsnicia, intimitatea, sexualitatea, divorțul, fidelitatea, familia, responsabilitatea și autonomia. Cartea de față a fost construită pe scheletul acestor conversații. În timp ce puneam cap la cap diversele pagini ale istorisirii, mă pomeneam vorbindu-le de una singură prietenelor, rudelor și vecinilor mele – uneori răspunzând la niște întrebări vechi de zeci de ani sau punând chiar eu întrebări noi. *Și am spus da* n-ar fi putut niciodată să existe fără influența și inteligența acestor douăzeci și șapte de femei extraordinare, și le sunt infinit recunoscătoare pentru prezența lor colectivă. Simplul fapt de a mă afla în aceeași încăpere cu ele a însemnat, ca de fiecare dată, o experiență educativă și reconfortantă.

Elizabeth Gilbert
New Jersey, 2009

CAPITOLUL UNU

Căsătoria și surprizele

Căsătoria este o prietenie recunoscută de poliție.

Robert Louis Stevenson

Într-o după-amiază târzie din vara lui 2006, mă aflu într-un mic sat din nordul Vietnamului. Ședeam lângă o vatră afumată în compania câtorva localnici a căror limbă nu o vorbeam, încercând să le pun întrebări legate de căsătorie.

Călătoream de câteva luni deja de-a lungul Asiei de sud-est alături de bărbatul care urma să-mi devină soț. Presupun că termenul corect pentru un astfel de om ar fi „logodnic“, dar nici unul din noi nu se simțea prea în largul lui cu acest cuvânt, așa că nu-l foloseam. De fapt, nici unul din noi nu era prea în largul lui cu noțiunea de căsătorie. Căsătoria nu intrase niciodată în planurile noastre și nici nu era ceva dorit de vreunul din noi. Și totuși, în planurile noastre intervenise providența – și de aceea ne preumblam acum la întâmplare prin Vietnam, Thailanda, Laos, Cambodgia și Indonezia, făcând în același timp eforturi repetate – chiar disperate – de a ne întoarce în America și a ne căsători.

Bărbatul în cauză era pe atunci de doi ani iubitul meu, dragostea mea: îl voi numi în paginile acestea Felipe. Felipe e un domn brazilian blând și tandru, cu șaptesprezece ani mai în vârstă ca mine, pe care l-am cunoscut într-o altă călătorie (o călătorie pe care chiar o programasem), făcută de mine în jurul lumii acum câțiva ani, în încercarea de a-mi obloji sufletul rănit. Spre sfârșitul acelei călătorii îl întâlnisem pe Felipe, care locuia de ani buni liniștit și singur în Bali, îngrijindu-și și el inima rănită. Ce a urmat a fost atracție, apoi o perioadă de curtare lentă, apoi – spre marea uimire a amândurora – dragoste.

Așadar, reticența noastră față de căsătorie nu avea nici o legătură cu absența dragostei. Din contră, Felipe și cu mine ne iubeam cu pasiune. Ne făceam, fericiți, tot felul de promisiuni, convinși că vom rămâne împreună pentru totdeauna. Ne juraserăm până și fidelitate eternă, deși doar între noi. Problema era că amândoi supraviețuiserăm unor divorțuri dificile și fuseserăm sfârtecați lăuntric atât de rău de experiențele noastre dinainte, încât simpla idee a căsătoriei legale – cu *oricine*, chiar și cu niște persoane drăguțe ca noi înșine – ne umplea de groază.

Evident, de regulă, cele mai multe divorțuri sunt destul de dificile (Rebecca West observa că „să divorțezi este aproape întotdeauna o ocupație la fel de veselă și de folositoare ca spartul unor porțelanuri de valoare“), iar divorțurile noastre nu făcuseră excepție. Pe o scară cosmică a nocivității divorțurilor de la unu la zece (în care unu echivalează cu o separare amiabilă și zece echivalează cu... o execuție în toată regula), probabil că mi-aș nota propriul divorț cu vreo 7, 5. Nu s-a lăsat cu sinucideri sau crime, dar, pe de altă parte, ruptura a fost cel mai urât act posibil dintre doi oameni care, altminteri, erau cât se poate de bine-crescuți. Și s-a prelungit mai mult de doi ani.

Cât despre Felipe, prima lui căsnicie (cu o australiancă inteligentă, o intelectuală) se încheiase cu aproape un deceniu înainte de întâlnirea noastră din Bali. La vremea respectivă, divorțul lui se desfășurase destul de civilizată, dar pierderea soției (și a accesului la casă, la copii și la aproape douăzeci de ani de viață care se duceau odată cu ea) lăsase în sufletul acestui om bun o umbră persistentă de tristețe, dominată de regrete, senzația de izolare și de nesiguranță financiară.

Așa că experiențele noastre ne-au lăsat pe amândoi secătuiți de puteri, răvășiți lăuntric și complet suspicioși în legătură cu bucuriile oferite de sfânta taină a căsătoriei. La fel ca oricine care a trecut vreodată prin valea de umbră a divorțului, Felipe și cu mine învățaserăm pe propria piele un adevăr tulburător: că orice intimitate poartă cu ea, ascunse undeva, dedesubtul minunatelor suprafețe ale începuturilor, premisele catastrofei absolute. Mai învățaserăm și că în instituția căsătoriei este mult mai ușor să intri decât să ieși. Neîngrădit de lege,

partenerul necăsătorit poate ieși oricând dintr-o relație nesatisfăcătoare. Dar tu – persoana căsătorită legal care dorește să scape de dragostea damnată – vei descoperi repede că o parte semnificativă a contractului tău marital aparține statului și că, uneori, statului îi ia foarte mult timp până să-ți acorde permisiunea de a pleca. Astfel, te poți pomeni foarte ușor prins luni și chiar ani întregi într-o legătură legală lipsită de iubire, în care ajungi să te simți cam ca într-o clădire incendiată. Clădire incendiată în care tu, prietene, ești încătușat de un calorifer din pivniță, incapabil să te eliberezi, în timp ce fumul te năpădește din toate părțile și grinzile se prăbușesc...

Îmi pare rău dacă vi se pare că sunt lipsită de căldură.

Vă împărtășesc toate aceste gânduri neplăcute doar ca să explic de ce Felipe și cu mine am făcut, încă de la începutul poveștii noastre de dragoste, un pact puțin obișnuit. Ne-am jurat din toată inima să nu ne căsătorim niciodată, în nici o circumstanță. Ne-am promis chiar și să nu ne amestecăm niciodată banii sau bunurile, pentru a evita astfel potențialul coșmar de a trebui să împărțim din nou un depozit de explozibili personali, cu ipoteci comune, acțiuni, proprietăți, conturi bancare, electrocasnice și cărți preferate. Odată făcute aceste promisiuni în modul cel mai solemn, am purces amândoi în parteneriatul nostru compartimentat cu mare grijă, cuprinși de un mare sentiment de liniște. Pentru că, așa cum promisiunea reprezentată de logodnă reușește să înfășoare alte cupluri într-un sentiment de protecție, jurământul nostru de a nu ne căsători *niciodată* ne învăluise pe amândoi în siguranța emoțională de care aveam nevoie pentru a ne mai încerca o dată norocul în dragoste. Și acest angajament al nostru – golit în mod conștient de angajamentul oficial – era miraculos de eliberator. Ne făcea să ne simțim de parcă am fi descoperit Pasajul prin Nord-Vest către Intimitatea Perfectă, acel lucru care, după cum scria García Márquez, „seamănă cu dragostea, dar este lipsit de problemele dragostei“.

Așa că asta am și făcut până în primăvara lui 2006 – ne-am văzut de treabă, construindu-ne împreună o viață fin divizată, plină de satisfacții și lipsită de constrângeri. Și am fi continuat să trăim fericiți

Cuprins

Cuvânt către cititor / 9

Capitolul unu Căsătoria și surprizele / 15

Capitolul doi Căsătoria și așteptările / 39

Capitolul trei Căsătoria și istoria / 65

Capitolul patru Căsătoria și dragostea oarbă / 101

Capitolul cinci Căsătoria și femeile / 149

Capitolul șase Căsătoria și autonomia / 217

Capitolul șapte Căsătoria și subversiunea / 247

Capitolul opt Căsătoria și ceremoniile / 283

Mulțumiri / 295

